

ספר על גיטו מינסק *

אין להשתומם על הענין שמעורר כל ספר על יהודים בבריה"מ בימי השואה.

הדוקומנטציה הסובייטית על ימים אלה, סגורה בפנינו. ההשמדה שהתחוללה על אדמת הסובייטים, עברה כסופה, ובמהירות גדולה יותר מאשר ביתר שטחי הכיבוש הנאצי. גיטאות מועטים הוקמו בשטחים אלה, וגם הם התקיימו זמן קצר בלבד.

יוצא מכלל זה היה גיטו מינסק, שהתקיים למעלה משנתיים, והוא כמעט הגיטו היחידי שניתן ללמוד ממנו, מה התרחש בתוך קהילה יהודית בבריה"מ.

העניין חשוב עוד יותר בגלל העובדה ש"יהדות מינסק גילתה חיוניות גדולה בדורות האחרונים, היותה את אחד המרכזים היהודיים הפורים ביותר במחשבה ובפעילות לאומית ומהפכנית, בסוף המאה הקודמת ועל סיפה של מאה זו, היתה למוקד כל התנועות החברתיות, רעיוניות: התנועה הציונית, מפ"לגת ה"בונד" ותנועת פועלי-ציון, ונאבקה על קיום תרבות יהודית בתנאי המשטר הסובייטי.

מן הראוי לעקוב כיצד פעילות יהודית, לאומית וחברתית זו על המסורת הלוחמת שבה, השתקפו בימים הנוראים האלה. המקור רות המועטים העומדים לרשותנו, הן עדויות מפי אנשי הגיטו, שמספרם מועט ביותר, וספריו של הירש סמולר.

סמולר, שהיה ממארגני המחתרת בגיטו מינסק, כתב את רוב רשימותיו על דרך ה"בלטריסטיקה ורשימות אלו כמובן, זקוקות לניפוי, כשמדובר באימות העובדות ההיסטוריות, על אף זאת, ניתן להוציא מספרי סמולר, חומר חשוב, אוטנטי על גיטו מינסק ומאבקו.

בכמה וכמה דברים מתייחד גיטו מינסק מגיטאות אחרים, באזורים השונים. האכזריות והסדיזם של הגרמנים, עלו בשטחי בריה"מ ובמינסק, לעומת פולין והשטחים המערביים. פה לא היה נטוש הוויכוח, שהיה באירגוני המחתרת בגיטאות: "ער או גיטו. הוא לא

* י. גרינשטיין: "אוד מכיכר היובל". הוצ' הקיבוץ המאוחד.

עמד על הפרק. מראש הוכרע הקו. אפשר שהוכרע כך בגלל ההנחה הראשונית שהונחה על ידי מארגני המחתרת, שמאבקם של ה"יהודים הוא חלק בלתי נפרד של תנועת הפרטיזנים הרוסית ואפשר בגלל סיבות נורספות.

למרות החיים המשותפים של יהודים ובי"לורוסים במשך מחצית יובל מאז המהפכה, נמצא הגיטו כולו, מלבד מקרים יוצאים מן הכלל, בבדידות איומה.

בדור הוותיק עוד עמעם משהו מתודעת הגורל היהודי ש"בכל דור ודור עומדים עלינו..." אולם הדור הצעיר בגיטו לא ידע דבר מעברו. הגורל היהודי ירד עליו כמהלך מה שממים. העתונות הסובייטית, לאחר חווה ריבנטרופ-מולוטוב, העלימה מקוראיה את ה"מתחולל, את הגזירות, העינויים וראשית ה"השמדה באזורי הכיבוש הנאצי.

יהודים בגיטו תהו ותהו: היכן המחתרת העירונית? היכן הם הקומוניסטים שמעבר לגיטו? הגיטו היהודי במינסק, עם קומה של המחתרת היהודית ב"תוכו, היווה למעשה את הגרעין המוצק של המחתרת הכללית. ה"מחתרת בגיטו התרחבה והכלילה גם אנשים שהגיעו למינסק מאזורי פולין, למרות ה"חששות שהיו כלפי ה"פולנים". גם מושקין, יו"ר היודנראט, וכמה מעובדיו, פעלו בשיתוף פעולה עם המחתרת. רק לאחר שמושקין הוצא להורג ע"י הגרמנים, נתדרדר היודנראט ועוזריו ה"אופרטיבניקים" לתהום השיפלות. בגיטו מינסק התקיים גם קרב רחוב בין אנשי המחתרת היהודיים ובין הגרמנים, ב"רחוב זמקובה. והעיקר: רבים היהודים, יש להניח כי הם היו אלפים אחדים — יצאו ליצירות וייסדו יחידות פרטיזניות לוחמות. 7 יחידות פרטיזניות נוסדו על ידי יהודים ממינסק. (יחידה 406, יחידה 106 (זורין), יחידות ע"ש קוטווב, בודיוני, דרוז'נסקי, לזו, ופרחומנקו).

הספר הרוסי, "הפרטיזנים הרוסיים" * (עמ' 455) כותב על מאבקו של גיטו מינסק שורה אחת בלבד: "בגיטו היהודי, המינסקאי, ש-

הוקם ביולי 1941, ניספו מאה אלף איש בערך".

★

ספרו של יעקב גרינשטיין, "אוד מכיכר היובל", הינו תרומה חשובה לקורות החיים של יהודי מינסק על סף כליונה. הסיפור, הוא סיפורו של המחבר ורעייתו בלה, על עינויים ומאבק, וסולו עומד בחותם של תעודה אישית. זהו סיפור על דרכו של לוחם בעינויי הגיטו, במחתרת, ביער ובצבא האדום. לשבחיו של המחבר: הדברים נכתבו ברוח אוטנטית, ואינם מושפעים מתמורות העתים. השיחות המופיעות בספר, משוחזרות בנאמנות לימים ההם, ונכתבו תוך זכרון ראוי לציון.

הגורל היהודי טילטל משפחה יהודית, מ־מערב פולין אל גיטו מינסק, ואנו עוקבים אחרי קורותיה.

גרינשטיין מתאר את הגיטו כפי שחוו עניינו וכמעט שאינו חורג מתחום זה. הוא מתאר את האומה, את האנשים הקרובים לו, את המפקדים הידועים על כיכר היובל, שנסתיימו תחילה בדמעות, ואח"כ בנהרי דם. גרינשטיין הצעיר לימים, מחפש לו דרך למחתרת ומוצא אותה. הוא חופר בונקר ב־גיטו, ורעייתו מביאה נשק ממחסני הגרמנים. מלבד האהבה, קושרת אותם שותפות לוחמת. בכל מקום בהם פועלים יעקב ובלה, הם יוצרים אווירה אנושית חמה סביבם. בתיאורי הגיטו, יש מומנטים אישיים מזעזעים: אבדן

* Sovjetskie Partizany Gosud. Izdatelstwo Polititsheskoj Literatury. Moskwa 1963.

הבת רייזל'ה, והבאת ארנק העור האדום ו־טבעת הזהב של אחותו שרה, המוגשים ע"י הגרמני "הטוב", אוטו. אנו נפעמים מחדש, מהסיפורים על הילדים הפרטיזנים, בונקה המר, סימה'לה, ודוד קליבנסקי, שהוליקו 8—10 פעמים, קבוצות יהודים מהגיטו אל היער.

ביער פועל י.ג. כחבלן, ביחידת פרחומנקו. בסיפורי היער, מבלים הוא את הגורל היהודי של הלוחם. הוא מתאר את רצח הפרטיזנים היהודים מוניה ורובנצ'ק. אל יחידת פרחור מנקו מגיעה קבוצתו של הרכבי, שיצאה מיחידת ז'וקוב, שכותרה לאחר מכן במרמה ע"י ה"פולנים הלבנים" ששרצו באותה סביבה, ונהרגו בקרב אחרון איתם. קבוצה זו היתה מורכבת רובה מחברי השומרה־הצעיר ו־יתרם מתנועות נוער ציוניות אחרות. הור פעתם כקבוצה יהודית, שיריהם העבריים ("מעל פסגת הר הצופים") מרעננים ומוסיפים חיות יהודית לפרטיזנים היהודיים של היחידה.

פרק אחרון בספר, מתאר את המחבר כטנ־קיסט בצבא האדום. המשך של הלחימה אולם בנסיבות אחרות, במסע רצוף סכנות. הדברים העוברים כחוט השני בספר: ה־שגאה לנאציזם, אהבת האדם והשאיפה לנקם. הספר כתוב בסגנון שוטף, סיפורי. יש ולפתע נעצר המחבר מסיפורו על המסובב, ועושה חשבון נפש קצר, זועק על גורלו הטרגי. הסיפורים האישיים, הגעגועים של בן לבני משפחתו, הם ללא ספק, מהמומנטים הכובשים בספר.

לספר ערך תיעודי וחינוכי.

The German armies operating on the Soviet front were accompanied by special killer units of the S.S. and Police, which were officially subordinated to the field commander, but as a matter of fact, were free in their activities.

The author tells about the machinery of government and destruction for the occupied Soviet territories, prepared before the invasion by the German bureaucracy and Party leaders.

The development of the Political Police in Bavaria in 1933 (II),

by Dr. Shlomo Aharonson.

This is the second and final part of a larger work describing how the Nazis gained power over the Bavarian Police, and the methods used by the S.S. in the process of gaining control over the institutions and internal life of the country.

Dr. Aharonson, lecturer at the Hebrew University in Jerusalem, based his scholarly work on wide studies. This chapter describes the foundation and management of the Dachau Concentration Camp, and the individual career and actions of Heinrich Miller, the well-known Gestapo chief and war criminal who disappeared after the war and whose fate is unknown to this day.

The Nazi preparations for "Kristall Nacht", by Dr. Ball-Caduri.

Dr. Ball-Caduri continues his research, which deals with the Nazi plans and preparations for "Kristall Nacht", the famous night of anti-Jewish riots in Germany (November, 1938).

The author intends to prove that the preparations for "Kristall Nacht" began a long time before the assassination of Ernst von Rath by Hershel Grinszpan, which was carried out on the 7th of November, 1938. Therefore, the connection between the "spontaneous" riots and the plot was only a very skillful Nazi fabrication.

Book Reviews

In the section assigned to book reviews, Shalom Cholawski presents the newest books about the Jews in the Minsk Ghetto and their combat against the Nazis. Israel Gutman comments on the book by Prof. Jacob Katz, on "**Freemasons and Jews**" — "Real and imaginary connection" (Hebrew).